

“Mijn schoonmoeder zei: ‘Je moet eens naar Vlieland gaan. Daar kom je echt helemaal tot rust.’ Helga en ik bespraken Hotel Geertsen en genoten volop. Het was steenkoud, er waren ijsschotsen op het Wad; we wandelden op het bevroren strand en in Bomenland. Daar hebben we besloten om weg te gaan uit Goes - waar ik werkte in de huisartsenpraktijk - en een heel nieuw leven te beginnen.” Mevrouw Geertsen gaf aan dat ze graag zo’n dokter als dokter Deen zou willen hebben en attendeerde hem op de vacature voor huisarts op Vlieland. “We moesten binnen drie weken beginnen en Helga - die verpleegkundige was - en ik hebben hier nog nooit een dag zonder plezier gewerkt.”

De échte dokter Deen

TEKST: LINDA NOORDHUIS

FOTOGRAFIE: KLAAS HUIZINGA

Om wat hij meemaakte van zich af te schrijven en de lezers te informeren over de gezinsgeneeskunst begon hij met het schrijven van columns, eerst voor de *Vliezier*, later voor *Vlieland Magazine*. Het resulteerde in avonturenboeken van een huisarts op Vlieland, want hij was behalve mensendokter ook dierendokter, tandarts, rampendokter op zee, geriater, psycholoog, opleidingsarts, ambulance-dokter, gemeentearst, militair arts en hij begeleidde vluchtelingen in het Vlielandse AZC. Regisseur Edwin de Vries las de verhalen en maakte de tv-serie *Dokter Deen* geïnspireerd op het leven van de eilanddokter, met Monique van de Ven in de hoofdrol.

Dit is een levensverhaal van de échte dokter Deen in drie schilderingen: het begint bij zijn ‘verloren jeugd’ in het Jappenkamp op Sumatra en gaat via de eenzame studietijd in Amsterdam naar Vlieland, waar hij twaalf en een half jaar als huisarts werkte en nu nog steeds woont.

Sumatra

John Deen was tot zijn vierde jaar geïnterneerd in een Jappenkamp op Sumatra: met zijn tweelingbroer Peter, zus Ineke en moeder zat hij in een vrouwenkamp, zijn vader in een mannenkamp. “Moeder had adellijk bloed, was nogal verwend opgevoed en kon de kinderen niet aan. Ik zag haar zelden, ze lag in het hospitaaltje. Achteraf kan het best zijn dat ze als troostmeisje gebruikt werd, maar daar heeft ze nooit over gesproken. Ik zie ons daar nog lopen met ons zusje - dat een jaar ouder was - in het midden.

Spelletjes deden we met beperkte middelen: met een stuk karton onder de billen gleden we van de heuveltjes af.”

De gevangenen moesten van kamp naar kamp lopen, soms wel tachtig kilometer. Het was een verdunningstactiek: wie niet verder kon werd doodgeschoten. Een vriendje van Deen zag in de rimboe een banaan hangen, terwijl hij zijn armen uitstreckte om de banaan te pakken werd hij dodelijk gebeten door een slang.

“Tot de verschrikkingen in het kamp behoorden de dagelijkse appels, waarbij we

Onbekende kunstenaar, Oud-Hollandse Vrouw, ongedateerd. Olieverf op paneel, 67 x 50 cm.

urenlang in de tropenzon moesten staan om geteld te worden. De vrouwen verheerlijkten dan, in de hitte en in hun ellende, honger en heimwee, herinneringen aan Nederland. Er waren veel vissersvrouwen geïnterneerd, ze kwamen uit Spakenburg, Rotterdam en ook uit Noord-Hollandse vissersplaatsjes: Volendam, Enkhuizen, Hoorn. Ze beschreven de klederdracht die ze vroeger droegen, met mooie kragen en mutsjes. Zo ontstond een ideaalbeeld in mijn hoofd van de Nederlandse vrouw.

In het kamp keken we naar boven; we dachten dat parachutisten ons kwamen bevrijden. Een norse vrouw in het kamp zei: ‘Jullie moeten niet naar bóven kijken, jullie moeten op je bórd kijken. Als het daar beter wordt, dan komt de bevrijding.’ Dat was ook zo. Bij ons kwam plotseling een man binnen, hij omhelsde mijn moeder. Wij doken weg, want we hadden nog nooit een blanke man gezien. We schrokken ons het lazarus, wat een enge vent. Het was vader.”

Atoombom en advocaat

“Australiërs en Canadezen bevrijdden het kamp in 1945, het was geen échte bevrijding voor ons. Iedereen veronderstelde dat we weer terug konden naar het luxeleventje van voor de oorlog, maar dat bestond niet meer: de Merdeka-tijd, de Bersiap brak aan. De jonge Indonesiërs stonden op tegen de blanda’s, de blanken.

Mijn vader was commissaris van de politie geweest, hij werd als eerste gezocht door de Indonesiërs. We werden teruggebracht naar het kamp waar we uitkwamen, de Japanners hadden nu toch niets te doen, de Indonesische staat droeg hen op Nederlanders te beveiligen. De Japanners lieten echter de Bersiap-strijders binnen die streken tegen de bezetters, zoals wij achteraf terecht werden gezien. We werden regelmatig naar het dorpsplein toegeslagen en dan wierpen ze granaten tussen ons in. Ik heb heel wat vriendjes zien overlijden daar.”

De Australiërs brachten de Nederlandse geïnterneerden voor

Maurice van Haften, *De Oude Man*, ongedateerd. Olieverf op doek, 100 x 50 cm.

Betzy Akersloot-Berg, *Storm bij een Vuurtoren*, ongedateerd. Olieverf op doek, 23 x 32 cm.

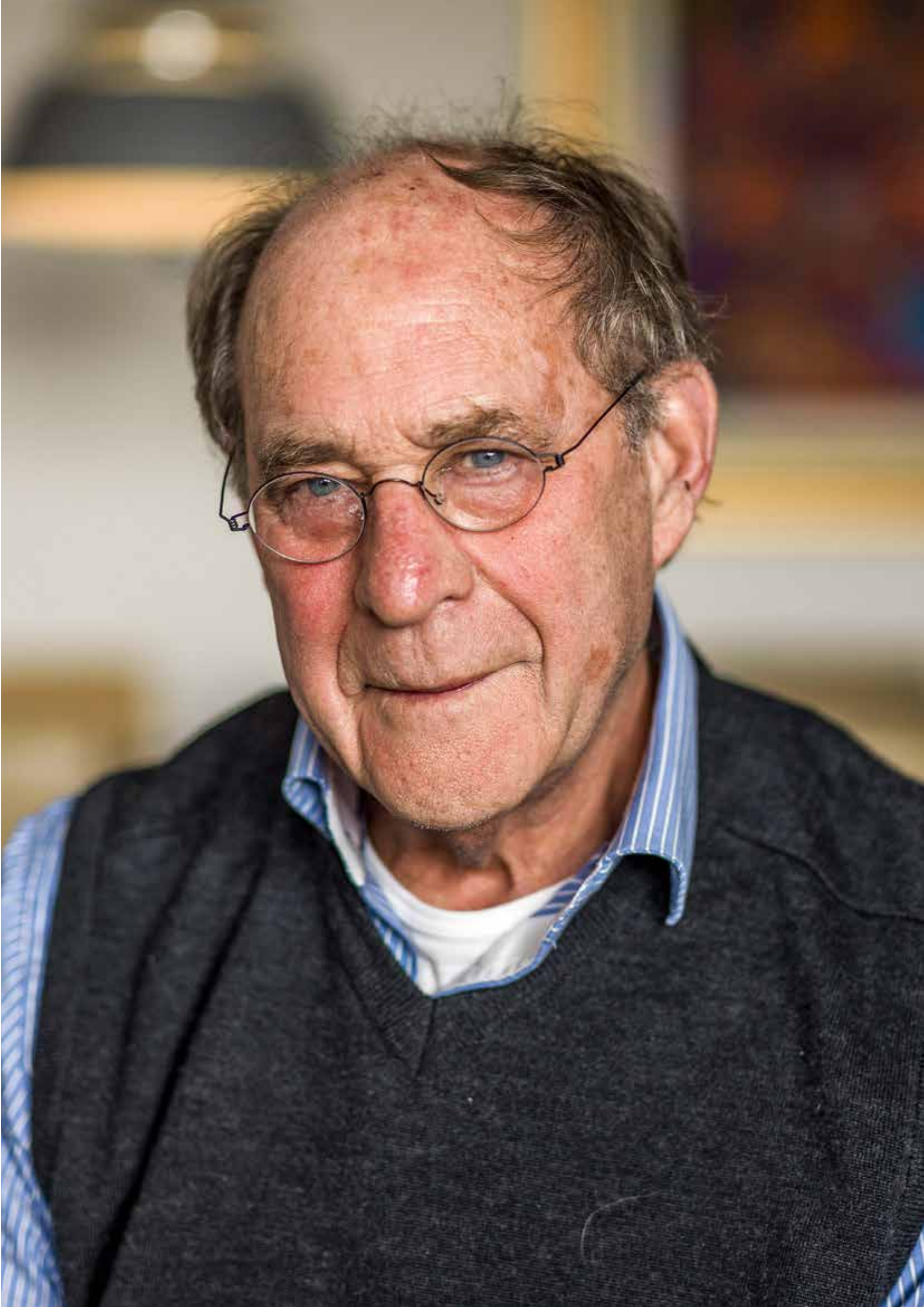
hun veiligheid naar de rimboe, het bos ten noorden van de kampen, tegen de Sumatraanse kust aan. “Daar hebben we een hele tijd gezeten - ik heb het idee van drie jaar, maar dat kan natuurlijk nooit, zo lang - het was betrekkelijk goed. We waren eigen baas en er was eten: overall groeiden gemberplanten, we hadden genoeg eendeneieren en kokosnoten en de Australiërs hadden brandewijn gedropt. Wat denk je dat je daarvan kunt maken? Ik heb mijn leven te danken aan de atoombom en advocaat.”

Nadat de atoombomaanvallen op Hiroshima en Nagasaki een einde hadden gemaakt aan de Japanse bezetting en de advocaat hem in leven had gehouden in de jungle, vertrok John Deen in de winter van 1948 of 1949 - dat weet hij niet zo precies - met het schip de Oranje naar Nederland. “Moeder was te ziek dus we gingen met vader. Er brak een mazelenepidemie uit; de kinderen stierven als ratten en werden overboord gegooid. Na een tocht van drie weken kwamen we aan in Amsterdam. Familie stond juichend aan de kade te zwaaien met Nederlandse vlaggetjes. Ze werden stil van schrik toen wij als magere scharminkels, rillend van de kou in onze korte broek van de boot afkwamen.

Een rijke familie ving ons op: ‘Ga maar even mee naar ons huis, dan krijgen jullie lekkere warme chocolademelk.’ Het was een Amsterdams grachtenpand, in mijn beleving een kasteel. We renden - voor zover we konden - de brede trap op, ik liep tegen een schilderij aan van een vrouw in klederdracht. Ik stond aan de grond gegald: in het Jappenkamp had ik aldoor dit mooie beeld voor ogen gehad van de Nederlandse vrouw.

Moeder kwam pas drie maanden later naar Nederland. Ze is in bed gaan liggen en daar nooit meer uitgekomen. Er kwamen nog wel drie kinderen, die hebben mijn tweelingbroer, zus en ik opgevoed. Nederland viel tegen, er waren geen bomen, het was koud, de Nederlanders waren stil en helemaal niet aardig, bezig met de wederopbouw en daar hoorden wij niet bij. Wij waren de repatrianten, de klaplopers; die hadden het toch hartstikke goed in dat luxe Indonesië gehad? We werden net als de Molukkers en de vluchtelingen en teruggekeerde soldaten uit conflictgebieden van nu aan ons lot overgelaten.

Van de Katholieke Kerk kregen we een woning aangeboden waar het prijskaartje van de Katholieke broederschool aanzat: de broeders hadden geen idee hoe met beschadigde kinderen om te gaan. Later gingen we naar het Willem de Zwijger

Lyceum in Bussum en werden gepest, wij waren die vreemde snoeshanen die in Indonesië opgegroeid waren. Kinderen in Nederland hadden het over fietsen, over luxeartikelen, auto's en wij konden ons dat niet permitteren. Bovendien hadden we zoveel ellende meegemaakt dat we volwassen kinderen waren die geen behoefte hadden aan feestjes. Het gaf een gevoel van ontheemdheid.

Vader werkte alleen maar, wat alle Nederlands-Indiërs deden om te vergeten. Hij ging om half zes 's ochtends weg, kwam om half tien 's avonds thuis. Dan kwamen de klachten van moeder over de kinderen. Vader was vaak wreed; hij sloeg er bovenop met de mattenklopper en had nooit echt belangstelling voor ons. Toch gaat er ook een positieve kracht uit van een ellendig verleden. Je weet wat je wel en niet wilt en ik wist hoe ik mijn kinderen later wilde opvoeden: dat ze bij je terecht kunnen en ruimte krijgen om zich te ontwikkelen.”

Amsterdam

Als twaalfjarige had John Deen al besloten huisarts te worden. Hij wilde mensen helpen, zoals hij dacht dat goed was en begon pas te leven toen hij ging studeren. Voor zijn stage klinische chemie aan de Plantagegracht in Amsterdam, deed hij proeven in het chemisch lab. Vanuit het raam zag hij elke ochtend een oude man voorbij sloffen, niet op- of omkijkend haalde hij een krant en liep driehonderd meter terug naar het arme-oude-mannenhuys.

“Die eenzaamheid en treurigheid die hij uitstraalde vond ik verschrikkelijk en het sprak me zo aan. Wat zou hij voor levensgeschiedenis hebben? Ik was ook een eenzaam mens: had ouders bij wie ik niet terecht kon. Ik werkte bij een fietsenstalling en later bij een verzekeringskantoor tot mijn coschappen. Zat ook niet bij een studentenvereniging; de denigrerende en autoritaire wijze waarop ouderejaars daar omgaan met jongerejaars deed me denken aan de Jappen.”

John Deen hield van schilderijen en beelden, bezocht galleries en kwam zo in de werkruimte van de schilder die hij vanwege het gevoelige verhaal dat nu volgt een gefingeerde naam wil geven: Maurice van Haeften. Hij raakte bevriend met deze religieuze leerling van Jan Sluijters. “In zijn atelier zag ik dit schilderij en zei: ‘Jôh, dat lijkt die eenzame oude man wel die ik door het raam zag tijdens mijn studie.’ Hij zei: ‘Dat is hem ook’ en was ontroerd omdat hij begreep dat ik geraakt was door de oude man, naar wie ik zo gebiologeerd had staan te kijken.

De schilder had een partner - een Indo - deze man was ook gek op kunst. Ik nodigde mijn schoonvader van destijds uit om mee te komen naar Maurice. Hij raakte verliefd op Maurice en Maurice op hem; het liep totaal uit de hand. Uiteindelijk koos de schilder ervoor om mijn schoonvader los te laten en verder te gaan met zijn oude vriend, ze wilden niets meer met mijn ex-schoonvader te maken hebben. Tot mijn verdriet ook niet met mij omdat ik aan hem gelieerd was.

Een schilderij emotioneert je of niet. Dat heeft alles met jezelf te maken. Anders wordt jouw gevoelige snaar niet beroerd. Ik herkende de eenzaamheid, daar ben ik bang voor. In mijn middelbareschooltijd ben ik het meest eenzaam geweest. Tijdens mijn studie hoefde ik niet alleen te zorgen voor mijn broertjes, zusje en ouders, maar kon ik iets doen wat ik zelf leuk vond. Het is niet gek dat ik huisarts werd met een bepaalde visie na alles wat ik heb meegeemaakt.”

Noorwegen en Vlieland

Op Vlieland speurde John Deen naar schilderijen op internet. Daar vond hij het schilderij van de vrouw in klederdracht uit het Amsterdamse grachtenpand terug en stond hij wederom als aan de grond genageld. Hij kocht het van een man in de Randstad, die net met zijn vriend was getrouwd. De eigenaar moest het tot zijn spijt kwijt, want de geportretteerde vrouw bleef zijn geliefde met haar ogen volgen, waar hij ook stond: “Zo'n scherpe blik als zij heeft, ze kijkt me de hele tijd aan en ik word er doodnervus van.”

De directeur van het Museum Tromp's Huys wist van dokter Deens liefde voor kunst en leende hem voor zijn spreekkamer een schilderij van Betzy Akersloot-Berg, de van oorsprong Noorse bewoonster van het Tromp's Huys op Vlieland. John ging op zoek naar een eigen schilderij van Betzy-Akersloot en kreeg bovendien een band met haar geboorteland Noorwegen.

“Ik kwam in het ziekenhuis terecht met een urineweginfectie en een bacterie in mijn bloed. Helga nam me als ambulanceverpleegkundige mee in de heli, ik weet er niets meer van. Na een paar dagen werd ik wakker en zei tegen Helga: ‘Ik heb in een visioen zoiets moois gezien: een huis met een prachtig uitzicht over de landerijen, bergen erachter en ervoor en een uitzicht op het water. Als we dat vinden dan gaan we daar wonen.’”

Drie weken later belden Noorse vrienden, die ze hadden leren kennen op Vlieland. Ze zeiden dat hij direct met Helga naar

Noorwegen moest komen; er stond een klein boerderijtje te koop, met een prachtige ligging. Voor een prijs waarvoor je op Vlieland nog geen schuurtje krijgt, zouden ze een tweede huis kunnen kopen. “We kwamen daar, ik keek uit over het balkonnetje, stootte Helga aan en zei: ‘Dit is wat ik in mijn visioen gezien heb.’ Zij zei: ‘Dat is een boodschap. We gaan het doen! Hier kunnen tot rust komen na ons pensioen.’ De achterkant van het huis grenst aan een berg en als we vis willen eten dan gaan we het Solbergfjord op om een kabeljauw te vangen.

Zoals Betzy de Noorse luchten en een zon schildert, daardoor word ik gebiologeerd, het is ook zo Vlielands. Je ziet duidelijk dat ze een leerling van de Haagse schilder Mesdag is. Ze schildert vanuit haar emotie en bewondering voor de natuur en legt in alles een golf: lucht, water, zeeën, stormen, meren. Ik wilde dolgraag een schilderij van haar.” Dankzij de bemiddeling van de museumdirecteur kwam Deen in contact met de bode van de Tweede Kamer in Den Haag, die zijn schilderij van een vuurtoren op een Noors eilandje aan John en Helga Deen wilde verkopen, op voorwaarde dat ze het afhaalden in de Tweede Kamer. “Hij stelde ons voor aan Weisglas, de toenmalige voorzitter van de Tweede Kamer. Wilders ging op dat moment tekeer, hij had het over de ‘kopvoddentax’, wat een nare man, zo denigrerend; je weet hoe ik tegenover vluchtelingen sta. Met Betzy onder de arm liepen we de Staten-Generaal uit.”

Weg uit eenzaamheid

Op latere leeftijd kreeg Deen nog ‘cadeautjes van de Jappen’; net als bij zijn broer ontstonden er problemen met zijn voeten. “Op één van de lange voettochten van het ene Jappenkamp naar het andere, braken onze klompjes met alle latere gevolgen van dien.” Hij werd geopereerd in het UMCU, zijn onderbeen was niet meer te redden en hij kreeg een prothese. Tijdens de revalidatieperiode hielp het herlezen van zijn eigen verhalen die de inspiratie vormden voor een televisieserie, hem nogmaals om zijn gedachten te ordenen.

“Als ik eerlijk ben, voel ik me nergens thuis en ben ik nog steeds op de vlucht. Ik heb - net als mijn tweelingbroer die Australiër is - geen wortels in Nederland. Ondanks de twijfels die ik had in het ziekenhuis om terug te gaan, is Vlieland toch mijn eiland. Als je weggaat, dan krijg je een eeuwig verlangen naar de rust maar ook de hectiek van het eiland. Vlielanders laten je met rust, en op het moment dat het nodig is, dan zijn ze er: het is een weg uit de eenzaamheid.”